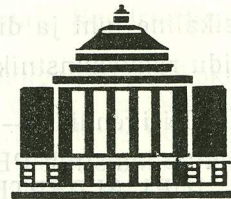

MASKIBALL

RAT·ESTONIA·

GIUSEPPE VERDI

MASKIBALL

(Un ballo in maschera)

Ooper 3 vaatuses, 6 pildis

Libreto — Antonio Somma (Eugène Scribe'i libreto järgi
Daniel Auberi ooperile «Gustv III, ou Le bal masque»)
Tõlkinud — HENDRIK KRUMM ja EDLA KUMARI

Lavastatud
NSVL rahvakunstniku HENDRIK KRUMMI
30. lavategevuse aastapäeva
tähistamiseks

Esietendus — 21. detsembril 1985. a.

Muusikaline juht ja dirigent —
NSV Liidu rahvakunstnik ERI KLAS

Dirigendid —
ENSV teeneline kunstnik PEETER LILJE
JÜRI ALPERTEN

Lavastaja —
NSV Liidu rahvakunstnik HENDRIK KRUMM

Kunstnik —
RIINA VANHANEN

Koormeistrid —
ANNE DORBEB ja JÜRI RENT

Lavastaja assistent —
Eesti NSV teeneline kunstnik TIIT TRALLA

Kontsertmeistrid —
Eesti NSV teeneline kunstitegelane REET LAUL,
IVO SILLAMAA, AARNE TALVIK, VIIVE PAJURI

Liikumisjuht —
Eesti NSV teeneline kunstitegelane MAIT AGU

Repetiitor — BERTA KRUMM

Orkestri kontsertmeister —
Eesti NSV teeneline kunstnik MATI UFFERT

Etenduse juht — PEETER KARELL

Lavastaja Hendrik Krumm:

«Mina kui laulja olen kõige rohkem kokku puutunud just Verdi loominguga. Olen selle ooperi lavastamist endas kandnud üle 10 aasta. Pean «Maskiballi» üheks Verdi parimaks ooperiks, mis on parasjagu teatraalne, parasjagu inimlik. Põhiprobleemid — sõprade reetlikkus, ühiskondliku arvamuse mõju üksikisikule tema otsuste tegemisel ja käitumisel. Armastuse kolmnurk on ooperis nende seoste peegeldamine.

Kasutame ooperi Rootsi-varianti. Samal ajal ei ole me täpselt jälginud ajaloolisi fakte, sest rohkem, kui ajalooliste isikute kujutamise, on Verdit huvitanud välja tuua inimlikke suhteid ja karaktereid. Pole nii tähtis kuningakoja olustiku detailne järgimine, mis on tegevustikule vaid fooniks. Seetõttu pole meil ka dekoratsioonid nii realistlikud, vaid küllalt stiliseeritud, ilma eriliste detailideta. Erinevalt levinud printsipiidest ei teinud me ühtki kupüüri. Tõime juurde mõned tegelased, keda partituuris ei ole: ennustaja Ulrika kaks abilist ja viimases pildis tagaplaanil kesk-aegse rüütliloona tugevasti ülemängitud farsi, milles toimub sama tegevus mis esiplaanilgi, kuid karikerituna. Loobusime ballistseenis ka balletist. Oluline oli ooperi lavastamisel ka see, et iga rolli jaoks on meie teatris olemas sobivad lauljad-näitlejad.»

Meloodia ja harmoonia tohivad kunstniku käes olla vaid vahendiks, et sünniks muusika.

G. Verdi

Kunstnik peaks olema isiksus, et ta oleks tema ise, või veel parem, kui ta oleks ooperis see isiksus, keda ta kujutama peab.

G. Verdi

Algusest peale on Verdi püüdnud luua muusikat, mis oleks laiadele rahvahulkadele lähedane ja arusaadav. Just muusikalise keele lihtsuses nägi Verdi teed inimtunnete sügavaimale väljendusele, karakterite realistlikule kujundamisele...

D. Šostakovitš

Ma armastan Verdis tema meloodiate rikkust ja jõudu, tema harmoonia «mittepealekäivust». Verdil on võime kirjutada ootamatuid jätkusid ja olla ometi alati «õige». Lauluhääled domineerivad ja orkester on taust — aga milline taust!...

B. Britten

OSADES:

- Gustav III, Rootsi kuningas — NSVL rahvakunstnik
HENDRIK KRUMM
Eesti NSV rahvakunstnik
IVO KUUSK
ROSTISLAV GURJEV
- Krahv René Ankarström,
Gustavi sõber — NSVL rahvakunstnik
TIIT KUUSIK
AHTI MANNIK
VAINO PUURA
TARMO SILD
- Amelia, tema abikaasa — Eesti NSV teeneline kunstnik
MARE JOGEVA
Eesti NSV teeneline kunstnik
HELVI RAAMAT
TIIU REINAU
- Oscar, kuninga paaž — NSVL rahvakunstnik
ANU KAAL
NADEZDA KUREM
EVE TASA
- Ulrika, ennustaja — Eesti NSV rahvakunstnik
URVE TAUTS
Eesti NSV teeneline kunstnik
LEILI TAMMEL
Eesti NSV teeneline kunstnik
MARIKA EENSALU
- Krahv Horn — Eesti NSV rahvakunstnik
TEO MAISTE
vandenõulased — Eesti NSV teeneline kunstnik
UNO KREEN
Eesti NSV teeneline kunstnik
ERVIN KARVET
- Krahv Ribbing — Eesti NSV rahvakunstnik
MATI PALM
Eesti NSV teeneline kunstnik
ERVIN KARVET
LEONID SAVITSKI
- Silvano, meremees — Eesti NSV teeneline kunstnik
VOLDEMAR KUSLAP
Eesti NSV teeneline kunstnik
ILLART ORAV
LEONID SAVITSKI

Ülemkohtunik — Eesti NSV teeneline kunstnik
TIIT TRALLA
JAAN-VILLEM SIBUL

Amelia teener — MATI KORTS
ALARI POLDOJA
REIN TAIDLA

Ulrika abilised — ANATOLI GUSSEV
GUIDO IVANDI
MART KALBUS
PEETER KARELL

Intermediumis:

Daam — SIRJE TOOMLA
MARE VÄLI

I rüütel — GUIDO IVANDI
JOHN TELLISSAAR

II rüütel — ANATOLI GUSSEV
MART KALBUS

Õukondlased, ohvitserid, ballikülalised, rahvas —
RAT «Estonia» ooperikoor

Tegevus toimub 15. ja 16. märtsil 1792. aastal Stockholmis

Orkestri solistid —

Inglissarv — TOIVO LILLEPÖLD

Tšello — Eesti NSV teeneline kunstnik IVO JUUL,
ANDRES NARMA

Lavastusala juhataja — JAAN MIKKEL

Dekoratsioonide teostust juhendanud — KÜLLI ROOT

Kostüümide valmistamist juhendanud — LIIS MANNIK
ja LEIDA TALLO

Jumestusala juhataja — ILLI-ANN KALE

Rekvisiit — KARIN LINDMAA

Butafooria — JOHANNA RANNE

Valgustus — EVALD RADIK

Pealavameister — HEINO LILLIPUU

I vaatus

1. pilt. Hommik. Saadikud, õukondlased, ohvitserid. Oodatakse Tema Majesteedi Gustav III tulekut. Eraldi seisavad krahv Horn ja krahv Ribbing kaaslastega, kes plaanitsevad vandenõu kuninga vastu. Saabub Gustav, tervitab ootajaid ja lubab täita rahva soove. Paaž Oscar ulatab kuningale homsele ballile kutsute nimekirja. Kuningas rõõmustab, nähes seal oma armastatu Amelia nime. Amelia abikaasa, krahv René Ankarström hoiatab kuninga ustavaima sõbrana teda kõikjal varitsevate vaenlaste eest, kuid Gustav ei taha sellest midagi kuulda.

Saabub Ülemkohtunik. Kohus on mõistnud surma ennustaja Ulrika. Oscar kaitseb teda, sest rahvale meeldib targa nõia kunst. Gustav otsustab oma silmaga vaadata ennustajat ja käsib kõigil veel täna koguneda maskeeritult Ulrika koopa juurde.

René hoiatab teda taas, pidades sellist sammu väga ohtlikuks. Vandenõulased rõõmustavad — ehk on nõia juures sobiv moment oma kavatsuste täideviimiseks.

2. pilt. Nõia koobas. Ulrika kutsub ekstaasis appi deemoneid. Siseneb kaluriks riietunud Gustav, kuid ei leia kedagi omadest. Rahvasummast tuleb tõugeldes meremees Silvano ja laseb Ulrikal tulevikku ennustada. Nõid kuulutab talle ametikõrgendust ja raha. Kuningale meeldib see julge madrus ja viskab talle rahakukru koos paberiga aukraadi andmise kohta. Rahvas ja Silvano loevad seda nõia teeneks. Saabub Amelia, et küsida Ulrikalt vahendit keelatud armastuse vastu. Nõid käsib kõigil lahkuda, aga Gustav peidab end, sest tahab teada, mis vaevab Ameliat. Ulrika väidab, et ainus rohi on kesköötunnil oma käega võllamäelt murtud taim. Gustav otsustab armastatule sinna järgneda, et kaitsta teda ohtude eest.

Saabub kuninga saatjaskond, nende hulgas ka vandenõulased Horn ja Ribbing. Ulrikal palutakse kuulutada tulevikku. Kalurina esinev kuningas tundub nõiale liialt kiitlev ja ta hoiatab kalurit. Ulrika ennustab talle surma, ent mitte lahingus, vaid sõbra käe läbi: mõrvar on see, kes talle esimesena kätt annab. Gustav peab seda naljaks.

Kõiki haarab õudustunne. Eriti hirmunud on vandenõulased, kes arvavad, et Ulrika teab nende salanõu.

Tuleb René. Kuningas ulatab talle rõõmsalt käe, olles kindel, et parim sõber ei saa olla mõrvar.

Rahvas ülistab kuningat, tema headust ja õilsust ning Gustav tunneb ennast väljaspool igasugust hädaohtu.

3. pilt. Hukkamispaik keskööl. Amelia on tulnud otsima võlu-
taime, et saada jõudu vabaneda ohtlikust armastusest. Talle on järgnenud Gustav, kes palub, et Amelia kinnitaks oma armastust. Tuleb René ja hoiatab kuningat lähenevate vandenõulaste eest. Gustav soostub lahkuma, kuid laseb Renél vandega kinnitada, et too saadab looritatud daami kõnetamata linnani.

Ilmuvad vandenõulased. Nad on pettunud, et kuningas pääses ja kohtavad Gustavi asemel seal Renéd, nad tahavad näha, kes on see salapärane daam. Tekib sõnelus, René haarab mõõga. Amelia astub vahele ja paljastab oma incognito. Vandenõulaste irooniline naer ja teadmine, et tema au on määratud, ajab René raevu. Ta kutsub Horni ja Ribbingu varahommikuks enda juurde.

III vaatus

4. pilt. René kabinet. René süüdistab Ameliat truudusemurdmises ja nõuab ta surma. Amelia nõrkeb ja palub veel viimset korda näha oma poega. René viha pöördub kuninga vastu ja muutub vihkamiseks.

Ta teatab vandenõulastele, et ühineb nendega, sest tahab Gustavile kätte maksta. Ent kes saab õiguse tappa kuningas? René sunnib Ameliat tõmbama loosi ja väljavalituks osutub René ise. Saabub Oscar ja annab üle kuniga kutse maskiballile. Vandenõulased leiavad, et see on parim võimalus oma kavatsuste elluviimiseks. Amelia on aga taibanud nende plaani ja otsustab Gustavit hoiatada.

5. pilt. Tuba kuningalossis. Gustav on ränkade heitlustega otsustanud loobuda Ameliast ja kirjutab korralduse saata ta koos Renéga nende sünnimaale.

Tuleb Oscar, kes annab üle kirja tundmatult daamilt. Selles hoiatatakse kuningat ähvardava atentaadi eest ja palutakse mitte tulla ballile. Gustav ei taha näida arana ja pealegi on see ainus võimalus näha veel kord Ameliat.

6. pilt. Ball. René püüab saada Oscarilt teada, millises kostüümis saabub ballile kuningas. Paaž keeldub ütlemast, ent René meelitab pettusega saladuse välja. Ilmuvad Amelia ja Gustav. Amelia püüab veelgi veenda kuningat ballilt lahkuma. Gustav teatab talle oma otsusest, et nad peavad lahku jääma ja jätab armastatuga hüvasti. Samas tuleb René ja tulistab Gustavit. Mõrvar tabatakse. Surres tõestab Gustav kõigile Amelia süütuse, andestab mõrvarile ning jätab hüvasti oma maa ja rahvaga.

LIBRETIST ANTONIO SOMMA

sündis 1809. aastal Udines. Suurema osa oma elust veetis Venetsias, kus ka suri 1864. aastal. Ta kuulus Verdile tuttavasse kunstija patriootilisse ringkonda. Somma kirjutas Verdile libreto ooperi «Kuningas Lear» tarbeks. «Maskiballi» libretot kirjutades soovis Somma jääda anonüümseks, kuna tal oli olnud ametimeestega pahandusi patriootiliste ideede pärast ja ta kartis tsensuuriga uusi ebameeldivusi Nii ilmuski esimene noot, kus libretistina oli märgitud NN.

PRANTSUSE DRAMATURG EUGÈNE SCRIBE

sündis 1791. aastal Pariisis, kus veetis ka kogu elu ja suri 1861. aastal. Oppis juurat, ent esimese lavaedu järel pühendus kirjandusele. Kirjutas 400 lavateost, tehniliselt perfektseid, ent sisuliselt võrdlemisi banaalseid komöödiaid, laulumänge, ajaloolisi draamasid. Oli tuntud kui suurepärase libretist. Verdi ooperitest on ta koos Charles Duveyrier'ga loonud libreto «Sitsiilia verepulmale» ja tema töö Daniel Auberi ooperi jaoks sai aluseks «Maskiballi» libretole.

Ooperi saamisluгу

Pärast «Simon Boccanegra» esietendust Venetsias 1857. aasta märtsis pidas Verdi läbirääkimisi Napoli San Carlo teatriga ooperi «Kuningas Lear» loomise kohta, libreto Antonio Sommalt. Ooper aga jäigi kirjutamata. Lepinguga kooskõlas tuli 1858. aasta jaanuariks leida uus tükk. Verdi tegi valiku oma endise kaastöötaja Eugène Scribe'i «Gustav III ehk Maskiball» (Le bal masque) kasuks, mille prantsuse helilooja Daniel Auber (1782—1871) oli ooperina 1833. aastal Pariisis lavale toonud. Sama libreto oli teine Verdi kaastöötaja Salvatore Cammarano tõlkinud itaalia keelde ja kohandanud pealkirjaga «Regent» (Il reggente) Saverio Mercadantele (1795—1870), kelle ooper esietendus Torinos 1843. aastal. Libreto vastu tundis huvi ka Bellini, kuid temal jäigi ooper kavatsuseks. Vaatajateni jõudis aga 1841. aastal Bologna helilooja Vincenzo Gabussi (1800—1846) ooper «Valois' leebus» (Clemenza di Valois).

Verdi pöördus palvega «Kuningas Lear'i» libretisti Antonio Somma poole, et ta tõlgiks uuesti prantsuse keelest Scribe'i viivaatuselise libreto ja kohandaks selle kolmele vaatusele. Lõplikule kokkuleppele jõuti alles 1857. aasta oktoobris, seega kolm kuud enne planeeritud esietendust. Somma töötas kiiresti ja saatis veel enne sama kuu lõppu Verdile esimese vaatuse. Verdi oli tema tööga tervikuna rahul, kuid palus muudatusi teha terves reas lõikudes, kus tema arvates jäi vajaka draamatilisusest ja sõna vahedusest. Kaks nädalat hiljem oli valmis 2. vaatus ja Verdi saatis libreto kokkuvõtte tsensorile, aimates juba ette, et monarhi mõrvamise etendamisega teatrilaval on seotud tõsised raskused. Nad olid juba Sommaga arutanud, kas mitte viia tegevus 12. sajandisse, aga pärast 3. vaatuse valmimist lükkas Verdi selle ettepaneku tagasi, sest see tundus talle liiga jõhker ja toores aeg Louis XIV õukonna stiilis tegelastele. Lõpuks otsustasid nad viia tegevuse 17. sajandi Stettinisse Pomeranias (praegue Szczecin) ja muuta pealkirjaks «La vendetta in domino» (Kättemaks dominos).

Just enne plaanitud esietendust heitis üks Mazzini poolehoidjatest pommi Napoleon III ja keisrinna Eugénie kalessi, kui nad 14. jaanuaril 1858. a. olid teel teatrisse Rossini «Wilhelm Tell» etendusele. Üks aasta enne seda oli keegi sõdur tunginud kallale Napoli kuningas Ferdinandile ja teda kergelt täägiga haavanud. Seepärast ei tahtnud Napoli tsensorid kuidagi, et laval tapetakse kuningat. Tsensorid nõudsid, et ooperi kangelane oleks tavaline mees, et sõbra naise asemel oleks sõbra õde, maskiballi ei tohtinud olla ja mõrva ka mitte.

San Carlo teatri juhtkond tegi ettepaneku viia tegevus 14. sa-